

Πίσω από τα προσωπεία

Μια ανάγνωση στα «Βιβλία» του *Βήματος της Κυριακής*

Ποιος είναι τελικά ο Βενιαμίν Σανιδόπουλος; Μια παραγνωρισμένη συγγραφική μεγαλοφυΐα ή το άλλο πρόσωπο, το alter ego, ενός σημερινού δρώντος συγγραφέα;

Στις ωραίες ημέρες των τελευταίων ετών του αιώνα η έμφαση στη μορφή φαίνεται παράκαιρη ως αίτημα. Λόγοι εμπορικότητας αλλά και το γενικότερο πνεύμα εξευρωπαϊσμού της γηγενούς παραγωγής κάνουν τους συγγραφείς μας να προβληματίζονται προπάντων για την υπόθεση και την πλοκή των μυθιστορημάτων τους. Σε πείσμα της εποχής του, ο Α. Μαραγκόπουλος καταβάλλει κάθε προσπάθεια για μια νεωτερίζουσα μορφή, αφού το περιεχόμενο είναι δεδομένο. Κατά τη ρητή δήλωσή του στην εισαγωγή του βιβλίου (και τις δηλώσεις των μυθιστοριογράφων πρέπει να τις λαμβάνουμε πάντα σοβαρά υπ' όψιν), δεν πρόκειται για κλασικότροπη μυθιστορία. Παραμερίζοντας τα δικά του συγγραφικά εγχειρήματα, ο Α. Μαραγκόπουλος αναλαμβάνει τον δύσκολο ρόλο της συγκρότησης μιας Εκλογής από το ανέκδοτο έργο του φίλου του Βενιαμίν Σανιδόπουλου, ο οποίος μια ωραία ημέρα στις αρχές του 1993 εξαφανίστηκε. Ζει ή πέθανε, παραμένει ζητούμενο. Πάντως οι φίλοι του είναι πεπεισμένοι πως σταμάτησε οριστικώς να γράφει και ένας σιωπών συγγραφέας δύναται να θεωρηθεί εκλιπών. Αυτόν τον Βενιαμίν Σανιδόπουλο ο Μαραγκόπουλος μας τον παρουσιάζει ως έναν περιθωριακό στοχαστή, συγκρινόμενο «στη σπατάλη του πνεύματος και τα πάθη της ψυχής» με τους Τζούλιο Καΐμη, Νικόλαο Κάλας, Γιώργο Μακρή και Στέλιο Αναστασιάδη. Πέραν της γενικότερης τάσης προς τη μεγαληγορία που χαρακτηρίζει τον επιμελητή (απολύτως δικαιολογημένη, γιατί, αν δεν διαπνεόταν από παρόμοιο θαυμασμό για τον φίλο του, δεν θα διέθετε πολύτιμο χρόνο φροντίζοντας το ξένο έργο), κι εμείς θα συμφωνήσουμε πως υπάρχει ένα τουλάχιστον κοινό σημείο σε αυτούς τους τέσσερις, εκ πρώτης όψεως ανόμοιους, ανθρώπους. Η πνευματική τους εμβέλεια ορθότερα η ακτινοβολία στάθηκε δυσανάλογα μεγαλύτερη του διασωθέντος έργου τους.

Παρομοίως, το έργο του Σανιδόπουλου εμφανίζεται μάλλον περιορισμένο, κυρίως ανέκδοτο, όπως συμβαίνει συχνά με ασυμβίβαστους δημιουργούς. Στο αρχείο του που εναποτέθηκε στο ΕΛΙΑ (καθώς έχει πλέον καθιερωθεί να γίνεται με τα γραπτά κάθε σημαίνοντος) βρέθηκε και ένα σχέδιασμα αυτοβιογραφίας. Ο επιμελητής

διατείνεται πως αυτή η βιογραφική δοκιμή θα αυτονομηθεί προσεχώς σε ένα δεύτερο τόμο με τίτλο «*Η Αυτοβιογραφία Θλιμμένου Αντρα σε Τραίνο*». Πληροφορία (άγνωστον γιατί) παραπλανητική, καθόσον ήδη το 1993 ο Μαραγκόπουλος εξέδωσε σε μυθιστορηματική μορφή τον βίο του Σανιδόπουλου μαζί με φωτογραφίες από το αρχείο του, με τον ελαφρώς παραλλαγμένο τίτλο «*Πορτραίτο Θλιμμένου Αντρα σε Τραίνο*».

Σε κάθε περίπτωση, η προτεινόμενη Εκλογή περιέχει επιλογή από τα ημερολόγια και τις ποιητικές συνθέσεις του Σανιδόπουλου, ο οποίος συνήθιζε σε κάθε ημερολογιακή εγγραφή να καρφίτσώνει και ένα ποίημα, άλλοτε σατιρικό και άλλοτε υπαρξιακό ή στοχαστικό. Παρεμπιπτόντως, ο μερικός τίτλος για τα ποιητικά, «*Δύο Κορίτσια που Φωνάζουν Μαμά!*», μας φαίνεται ιδιαίτερα εύστοχος, αφού τα σατιρίζοντα είναι και τα πλέον ενδιαφέροντα. Ο τόμος ολοκληρώνεται με μια νουβέλα πολιτικοκοινωνικού περιεχομένου, που ωστόσο κρύβει την τολμηρότητά της πίσω από τη μορφή αναγνώσματος επιστημονικής φαντασίας.

Κατά το παράδειγμα του Ε. Χ. Γονατά που φρόντισε τα «*Γραπτά*» του Γιώργου Β. Μακρή, ο Μαραγκόπουλος φτιάχνει έναν ογκώδη τόμο, με φιλολογικό υπομνηματισμό, που ακολουθεί πιστά την αγγλοσαξονική παράδοση. Καθώς ο επιμελητής έχει επί μακρόν εντυπώσει στον Τζέιμς Τζόις, αισθάνεται προφανώς ευτυχής που τα γραπτά του Σανιδόπουλου ανακατώνουν όλα τα είδη του λόγου· δοκίμιο, ποίηση, θεατρικούς μονολόγους ως και μυθοπλαστική αφήγηση. Αλλωστε και ο ίδιος ο Σανιδόπουλος συχνά επανέρχεται στον «*Οδυσσέα*». Αν δεν επρόκειτο για εκλογή από το έργο εκλιπόντος, θα μπορούσαν να διατυπωθούν κάποιες ενστάσεις σχετικά με τον όγκο του υλικού ή και τη φαινομενική χαλαρότητα ορισμένων ποιημάτων. Με την παρούσα μορφή όμως εκείνο που προέχει είναι η άκρως ενδιαφέρουσα προσωπικότητα του Σανιδόπουλου, που καθόλου τυχαία αποκαλεί τα ημερολόγια του *Ημέρες*, μη αποκρύβοντας τη γοητεία που του ασκεί ο σφαιρικός τρόπος.

Αν ζει ακόμη ο Σανιδόπουλος, θα έχει συμπληρώσει τα 50, υδροχόος, όπως και ο επιμελητής του. Γνήσιος Αθηναίος, γιος ενός γόη-μπάτσου και μιας ταμιά χοροδιδασκαλείου, της Πενθεσίλειας, 20 χρόνια νεότερης του συζύγου της. Ανιψιός ενός κρυπτοαριστερού που μάλλον τον επηρέασε βαθύτατα. Φοιτητής στο Παρίσι τον Μάη του '68, με δράση, υπερηφανεύεται για την ηρωική γενιά στην οποία ανήκει και

πιστεύει πως κάνει ακόμη επανάσταση. Δημοσιογράφος το επάγγελμα με ευρωπαϊκή κουλτούρα, διανθίζει τα γραπτά του με μνήμες από ταινίες, ζωγραφικούς πίνακες, ιδίως με αποσπάσματα υψηλής λογοτεχνίας. Στα ημερολόγια παρελαύνουν εράστριες αλλά και επιφανείς νεωτερίζοντες της λογοτεχνίας, όπως ο Δ. Ι. Αντωνίου και ο Στρατής Τσίρκας. Οι *Ημέρες* ξεκινούν το 1980 με εκείνη τη διαδήλωση του Πολυτεχνείου που μέτρησε δύο νεκρούς και τελειώνουν Δεκέμβριο 1992, όταν η φίλη του, η σκηνοθέτις Φρίντα Λιάππα, μαθαίνει πως έχει καρκίνο. Μαζί έβγαζαν το περιοδικό «*Αργώ*» και κάποτε μοίραζαν την «*Προλεταριακή Σημαία*», αριστεριστές μαοϊκής τάσης.

Ρομαντικός ο Σανιδόπουλος είχε νταραβέρια με ιδιόρρυθμους, όπως ο ιδαλγός Θάνος Βελούδιος. Εκείνος ο αεροπόρος, σκαπανέας του ελληνικού στρατού, που προσγειώθηκε πρώτος στην Προύσα το 1920 και στη συνέχεια ξόδεψε το υπόλοιπο του αιώνα που έζησε σε αναζήτηση της ελληνικότητας, σαν άλλος Περικλής Γιαννόπουλος. (Παραδόξως, ο θάνατός του, Ιούνιο 1992, δεν καταγράφεται στις *Ημέρες*.) Ακόμη ο Σανιδόπουλος έκανε παρέα με τον λεπταίσθητο ζωγράφο Διαμαντή Διαμαντόπουλο. Πνεύμα ελεύθερο, που αρνήθηκε μέχρι τέλους την εμπορευματοποίηση. (Λέγεται πως ήταν τόσο μονήρης, ώστε φαίνεται παράδοξο να σύχναζε σε μια συντροφιά, κατά τους ισχυρισμούς του Σανιδόπουλου.)

Ανατρεπτικός ο στοχασμός του Σανιδόπουλου, ασκεί κριτική στα πάντα: από την κουλτούρα της Αριστεράς ως την αφράτη λογοτεχνία, σαν γιαούρτι, που και αυτή κυρίως από τις γυναίκες καταναλώνεται. Πάντως τα ημερολόγια του Σανιδόπουλου στις ΗΠΑ θα απαγορεύονταν ως πολιτικώς μη ορθά. Επηρμένο νάρκισσο θα έκριναν τον συγγραφέα που χωρίζει τις γυναίκες σε ανδρόβουλες (δάνειος χαρακτηρισμός από τον Αισχύλο για όσες υιοθετούν ανδρικούς τρόπους) και χαριτωμένες. Δεν θα επιτρεπόταν η κυκλοφορία ενός βιβλίου που αναγνωρίζει τον «*Μέγαν Ανατολικό*» του Εμπειρικού ως «θεραπευτικό ευαγγέλιο». Ιδιαίτερα καθώς ο συγγραφέας, όποτε αναφέρεται στον τρόπο συνεύρεσης με ανδρόβουλη, επιμένει να χρησιμοποιεί εκείνο το απαράδεκτο επίρρημα, το εμπνευσμένο από το γνωστό διήγημα του Κ. Θεοτόκη «*Το πίστομα*».

Το βιβλίο του Μαραγκόπουλου μας θύμιζε το «δοκιμιακό σχέδιασμα» του Μανόλη Αναγνωστάκη «*Ο ποιητής Μανούσος Φάσσης. Η ζωή και το έργο του*». Το 1987, όταν

ο Αναγνωστάκης πληροφορήθηκε με οδύνη τον θάνατο του φίλου του Μ. Φάσση στα ξένα, καταπιάστηκε με τον βίο του, ενθέτοντας όλα τα ευρισκόμενα ανέκδοτα ποιήματά του, όπως επίσης απάνθισμα από κριτικές για τη μοναδική συλλογή, την «Παιδική Μούσα», που ο Φάσσης πρόλαβε να εκδώσει το 1980. (Το αρχείο του Φάσση παρά τις σχετικές προτροπές του Σάββα Παύλου ποτέ δεν κατατέθηκε στο ΕΛΙΑ.) Ο Μ. Ζ. Κοπιδάκης, σε κριτική του στο *Βήμα* (14.6.1987), παρατηρεί πως «το μόνο θέμα που φαίνεται να δονεί την καρδιά και τη λύρα του Μανούσου Φάσση είναι ο έρωτας σε όλες τις πρωτεύουσες μεταλλάξεις του». Μάλιστα διαπιστώνει «μια βιοθεωρία... σαφώς φαλλοκρατική, ορθότερον φαλλοκεντρική» (ακριβώς όπως εδώ, η περίπτωση Σανιδόπουλου). Τελικά όμως το «δοκίμιο» του Αναγνωστάκη είχε κακό τέλος: λίγο αργότερα έτεροι φιλόλογοι της Θεσσαλονίκης αποφάνθηκαν πως ο Μανούσος Φάσσης ήταν δήθεν φιλολογικό εύρημα του Αναγνωστάκη. Δηλαδή πως ο ποιητής Φάσσης δεν υπήρξε ποτέ αλλά ήταν ένας ήρωας - προσωπείο του συγγραφέα.

Από την πλευρά μας, ως υποψιασμένοι αναγνώστες, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο αύριο - μεθαύριο να αποκαλυφθεί παρόμοια «δολιότητα» και στην περίπτωση Μαραγκόπουλου. Η ακόμη ο Μαραγκόπουλος να σιωπήσει οριστικά όπως ο Σανιδόπουλος ή και να αυτοκτονήσει όπως ο γάλλος μυθιστοριογράφος Ρομέν Γκαρύ αφήνοντας ένα τελευταίο αποκαλυπτήριο γράμμα. Σαν κεραυνός εν αιθρία έπεσε στα γαλλικά γράμματα, τέλη του 1980, η αποχαιρετιστήρια επιστολή του Ρ. Γκαρύ, στην οποία αποκάλυπτε ότι δεν υπήρξε ο συγγραφέας Εμίλ Αζάρ και ας τον εκθειάζε για χρόνια σύσσωμη η γαλλική κριτική. Ήταν απλώς ένα alter ego του Ρ. Γκαρύ. Μάλιστα ο τελευταίος κατέληγε με τη φράση: «Διασκέδασα πολύ. Αντίο και ευχαριστώ».

Σε αυτή την απίθανη περίπτωση, και αν εμείς δεν έχουμε ακόμη σιωπήσει, θα επανέλθουμε αυστηρότεροι.

Εφημ. Το Βήμα της Κυριακής, «Βιβλία», 03.01.1999, Μάρη Θεοδοσοπούλου.